

EMPATİ, KAYGI VE ÇATIŞMA EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Araş. Gör. Metin PİŞKİN*

GİRİŞ

Son yıllarda psikolojide, özellikle de danışma psikolojisinde üzerinde en çok durulan kavramlardan birisi "empati"dir. Gerek psikolojik danışmada, gerekse psikoterapide empatinin vazgeçilmez bir unsur olması, genelde tüm psikologların özellikle de danışma psikologlarının ve psikoterapistlerin empati kurma eğilimine sahip olmalarını gerekli, hatta zorunlu kılmaktadır. Danışman-danışan ya da terapist-hasta ilişkisinin temel olarak iletişime dayalı olması ve iletişimin de tüm insanların günlük yaşamlarında zorunlu olarak kullanmak durumunda buldukları bir süreç olması empatinin önemini arttırmaktadır. Danışan-danışman ilişkisinde olduğu gibi gerçekte tüm kişilerarası ilişkilerin birincil özelliği etkili iletişimdir. Etkili bir iletişimde bulunabilmek için kişilerin en azından belli bir düzeyde empatik olmaları zorunludur.

Literatür incelendiğinde empati kavramının farklı yazarlar ve kuramcılar tarafından farklı şekillerde tanımlandığını, hatta aynı kuramcılarının bu kavrama yükledikleri anlamın da zamanla değişikliğe uğradığını görmekteyiz. Ancak 1970'lerden itibaren empati, birinin belirli bir duygusunu anlama ve bu duyguya uygun bir karşılık verme anlamında kullanılmaktadır (Batson ve diğ. 1987). Günümüzde empatinin en fazla kabul gören tanımlarından birini yapan Rogers'a göre empati, danışmanın, kendini danışanın yerine koyarak, onun fenomenolojik dünyasına girmesi, onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, onun hissettiklerini hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir (Rogers, 1970 ve 1983). Yapılan bu tanımlarda görüldüğü gibi empatik eğilimin iki yönü vardır. Mesajı veren kişinin söylediklerini anlam bakımından anlamak, duygularının ne anlama geldiğini hissetmek ve bunları ona iletme (Voltan-Acar, 1989). Görüldüğü üzere empatinin söz konusu olması, kişilerarası iletişim ortamını zorunlu kılmaktadır. Sağlıklı iletişimin ol-

* Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

madığı bir ortamda kişilerin birbirlerinin duygularını anlamalarına olanak olmadığı gibi, bunun doğru olarak karşıya aktarılması da mümkün değildir. Dolayısıyla sağlıklı iletişimin olmadığı bir ortamda empatiden söz etmek de olanaksız olmaktadır. O halde empati kurma eğiliminin gerçekleşmesi için öncelikle sağlıklı iletişim ortamının oluşturulmasına gereksinim olacağı açıktır. Sağlıklı iletişim kurabilme ile empatik olabilme arasındaki yakınlığa literatürde de sıkça rastlamak olasıdır. Bu konudaki çok sayıda araştırmaya bakıldığında, araştırmacıların, empati eğitimi ile iletişim eğitimini kesin çizgilerle birbirinden ayırmadıkları, bu iki terimden birini, sıklıkla diğerinin yerine de kullandıkları anlaşılmaktadır. Araştırmacılar özellikle empatik beceriyi, genel iletişim becerisinin bir parçası olarak görmektedirler. Literatürde, empati/iletişim eğitiminin hemen herkese yararlı olabileceği, fakat belirli alanlarda çalışan kişilerin bu tür bir eğitime özellikle ihtiyaçları bulunduğu belirtilmektedir (Dökmen, 1988). Bu gruplardan öğretmenlere, sosyal çalışmacılara, hemşirelere, psikiyatristlere, psikologlara ve danışmanlara empati/iletişim eğitiminin verilmesinin son derece gerekli olduğu belirtilmektedir (Egan, 1975; Blair ve Fretz, 1980).

Empatik ilkelere dikkat edilerek kurulan iletişimin sağlıklı, empatik ilkelere uyulmaması sonucu oluşan iletişimin ise sağlıklı olamayacağı ileri sürülebilir. Bu, belki sağlıklı iletişimin olmadığı ortamda empatiden, empatinin olmadığı ortamda sağlıklı iletişimden söz edilememesi anlamına da gelebilir. Empati ve iletişim kavramları gerçekten ilişkili midir? Eğer «empati» ve «iletişim» kavramları arasında pozitif yönde bir ilişkiden söz edilebilirse, empatik yönden gelişmiş bir bireyin aynı zamanda kişilerarası iletişimde de başarılı, empatik yönü zayıf bir bireyin kişilerarası iletişimde de başarısız olması beklenir. Başka bir ifadeyle iletişim çatışmaları bulunan bir bireyin empati kurma eğiliminde düşük olması beklenir. Çünkü kişilerarası iletişim çatışmaları sağlıklı iletişimi engellediği gibi, bu çatışmalar, empatik ilkelere de ters düşmekte, dolayısıyla empatinin kurulmasını da engelleyebilmektedir. Empatik ilkelere uymadığı için empati kurma eğilimini olumsuz yönde etkileyebilen bu iletişim çatışmaları nelerdir? Yeri gelmişken burada kişilerarası iletişim çatışmalarından da kısaca söz etmenin yararlı olacağı kamusundayız.

Dökmen'in (1986 a) de belirttiği gibi ilgili literatürü incelendiğinde, kişilerarası iletişim sürecini değişik açılardan analiz eden çeşitli yaklaşımlar bulunmakta, fakat bunların pek çoğunda, kişilerarası iletişim çatışmasına ilişkin ayrıntılı bir modelin ortaya konmadığı görülmektedir.

Söz konusu yaklaşımlarda iletişim çatışmasının ne olduğu konusunda ancak dolaylı bir takım ipuçları verilmektedir. Biz burada ayrıntılı bir çatışma modeline sahip olduğu için diğerlerinden ayrıldığına inandığımız Harary ve arkadaşlarının yaklaşımından kısaca söz etmekte yarar görmekteyiz. Harary'nin modelinde kaynaktan alıcıya yönelen bir iletişim yayına ait iki yarıyayın, eşit ve aynı yönlü olması dışındaki bütün pozisyonlar "iletişim çatışması" anlamına gelir. Harary ve Batell (1981) iletişim çatışmalarını A. Yönelim Çatışmaları (Directional Conflicts), B. Kapsam Çatışmaları (Content Conflicts) ve C. Karma Çatışmalar (Mixed Conflicts) şeklinde sınıflamaktadır.

Aktif, pasif ve varoluş türü çatışmalardan oluşan yönelim çatışmalarının temel özelliği, kaynak ile alıcı arasında alınıp verilen mesajın kapsamına ilişkin herhangi bir çatışma olmaması, sadece iki kişinin kendileriyle ilgili problemlerinden ötürü çatışmaya girmeleridir. Birbirinden hoşlanmayan iki insanın ortada ciddi bir neden yokken karşılıklı suçlamalarda bulunmaları, birbirlerini yeterince anlamadan eleştirmeleri, hatta aynı görüşte oldukları durumlarda bile, birbirlerini dinlemedikleri için karşılıklı suçlamalarda buldukları ortamlarda yönelim çatışmaları sözkonusudur. Birbirini seven iki gencin reddedilmek korkusuyla sevgilerini birbirlerine açamamaları da bu tür çatışmaya örnek verilebilir.

Kapsam çatışmalarında ise kişiler kendilerinden ötürü değil, aralarında alınıp verilen mesajdan ötürü çatışmaya girmektedirler. Yani yönelim çatışmalarında çatışmanın kaynağı kişiler iken, kapsam çatışmalarının kaynağı mesaj olmaktadır. Örneğin bir futbol hakeminin hatalı kararlar verdiği bir maçtan sonra kendisine yöneltilen tüm eleştirileri reddederek kararlarında yanlışlık yapmadığını savunması kapsam çatışmalarına örnek gösterilebilir.

Karma çatışmalarda ise, hem kişilerden hem de mesajdan kaynaklanan çatışmalar söz konusudur.

Ülkemizde Harary'nin Graph Analizi tekniğinin ilk kez Dökmen'in incelemelerinde kullandığını görmekteyiz. Bunların ilkinde Dökmen (1985) bir grup tiyatro eserindeki kişilerin birbirleriyle olan iletişimlerini Graph Teori, Transactional Analiz ve Moreno'nun sosyometri tekniği yönünden incelemiş ve incelenen altı eserde toplam 321 episode'da, Graph Analiz'e göre iletişim çatışması bulunup bulunmaması ile Transactional Analiz'e göre çatışma bulunup bulunmaması arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Altı tiyatro eserinin Graph Analiz açısından incelenmesi sonu-

cunda toplam replik sayısının yaklaşık % 20'sinin iletişim çatışması taşıdığı ve 10 çatışma türünden önyargılı çatışmanın, tüm çatışmaların yarısından çoğunu oluşturduğu görülmüştür.

Dökmen diğer bir incelemesinde (1986 b) aile içi iletişim çatışmalarını Transactional ve Graph Analiz ile ele almıştır. Bulguların analizinde deneklerle anabaları arasında ortaya çıkan graph çatışmaların "önyargılı", "aktif önyargılı", "pasif" ve "tümünden reddetme" çatışmaları olduğu, önyargılı çatışmanın, tüm çatışmaların % 70'ini oluşturduğu anlaşılmıştır. Deneklerin yazdıkları diyalogların Transactional Analize göre çatışma taşıyıp taşıyamaması ile, Graph analize göre çatışma taşıyıp taşıyamaması arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Dökmen'in her iki araştırmada da elde ettiği bulguların büyük ölçüde paralellik gösterdiği görülmüştür.

Günlük yaşamda, kişilerarasındaki iletişimlerin sağlıklı olması, iletişim çatışmalarının ortaya çıkmaması arzulanan bir durumdur. Çünkü aksi halde, kişilerin huzursuz olmaları kaçınılmazdır. Sağlıklı iletişimin olmadığı bir ortamda, kişiler karşılıklı olarak savunucu iletişim öğelerini kullanacaklardır. Savunucu iletişim ortamında ise taraflar birbirlerinin eleştirileri karşısında hemen savunmaya geçecek ve kendilerini haklı çıkarmak, benlik saygılarını korumak için çabalayacaklardır. Bu durumda da kişilerin karşısındakinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak algılaması, değerlendirmesi beklenemez. Açık, sağlıklı iletişimde ise kişiler dikkatlerini kendilerini savunmaya değil, karşısındakinin mesajlarını anlamaya harcadıklarından böyle bir problem çıkmaz (Dökmen, 1986 ve 1988).

İnsanın temel duygularından biri olarak kabul edilen kaygıyı her insan zaman zaman yaşar. Sınavlardan önce, bazı önemli cerrahi müdahaleler öncesinde ya da ciddi kararlar vermeden önce hepimiz bu duyguyu değişik yoğunluklarda tadarız. Genel olarak tehlikeli koşulların yarattığı bu kaygı türüne geçici ya da duruma bağlı kaygı denmektedir. Kimi insanlar ise sürekli olarak bu duyguyu yaşarlar ve huzursuzluklar içinde kıvranırlar. Doğrudan doğruya çevreden gelen tehlikelere bağlı olmayan, içten kaynaklanan ve kişiliğin bir özelliği durumuna gelen bu kaygı türüne ise sürekli kaygı denmektedir. Kaygılı insanların kullandıkları psikolojik savunma mekanizmaları iç engellemelerin oluşturduğu kaygıyı ancak geçici olarak azaltır. İç çatışmalar olumlu ve olgun çözüm yolları bulununcaya kadar benliği korur (Köknel 1986). Kaygılı insanların belirgin özelliklerinden birisi, sürekli olarak kendi yazdık-

ları kaygı uyandırıcı senoryolarla uğraşmaları ve başkalarının sorunlarına ilgisiz kalmalarıdır. Bu biçimde işleyen süreç kaygılı insanları zorunlu olarak benmerkezci (egosantrik) yapar. Kişi sürekli kendisiyle uğraşmak, kendisiyle ilgilenmek durumunda olduğundan, başkalarıyla sağlıklı bir ilişki ve iletişim kuramaz. Geçtan'ın sözünü ettiği gibi kaygılı insanlar vermeyi de almayı da beceremezler (Geçtan, 1987). Sürekli kendilerine yoğunlaştıklarından, başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamak ve onların neler hissettiklerini kavramaktan uzak oldukları gibi sürekli kendi sorunlarını dile getirerek kişilerarası iletişimde çatışmalara da neden olurlar.

Kaygılı kişiler, ilgilerini kendilerine yöneltmek zorunda kaldıkları için, kendilerini başkalarının yerine koymaları yani onlarla empati kurmaları güçleşir. Dolayısıyla da kaygılı kişilerin başka insanlarla iletişim çatışmalarına girme olasılıkları artar. Bu durumun yanı sıra, iletişim çatışmalarını yaşamak da kişinin kaygı düzeyini arttırabilir. Özet olarak kaygı ile iletişim çatışmaları arasında, pozitif yönde, empati ile bu iki değişken arasında ise negatif yönde bir ilişkiden sözedilebilir.

Bilindiği gibi kişiliğin bir parçası olarak kalıtsal yolla doğuştan getirilen empatik eğilim uygun çevresel koşulların oluşturulmasıyla bir miktar geliştirilebilmektedir. Bunun yolu da kişilere formal veya informal kanallarla empati eğitiminin verilmesidir. Bu yolla bireylerin empati kurma becerilerinin bir ölçüde artması, bu gelişmeye paralel olarak bireylerin iletişim çatışmaları ile kaygı düzeylerinde bir miktar azalmanın gözlenebileceği düşünülebilir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, "empati", "kaygı" ve "kişilerarası iletişimde çatışma eğilimi" arasında ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmaktır.

Denenceler

Bu araştırmada şu denencelerin doğruluğu sınanmaya çalışılmıştır.

1. Empatik eğilime sahip olma ile sürekli kaygılı olma arasında negatif ilişki vardır.

2. Empatik eğilime sahip olma ile kişilerarası ilişkilerde çatışma eğilimine sahip olma arasında negatif ilişki vardır.

3. Sürekli kaygılı olma ile kişilerarası iletişimde çatışma eğilimine sahip olma arasında pozitif ilişki vardır.

4. EPH I. sınıfta okuyan öğrencilerin empatik eğilim düzeyi EPH III. sınıfta okuyarlardan daha düşük, kaygı ve çatışma düzeyleri daha yüksektir.

YÖNTEM

Araştırma Grubu ve Araştırma Modeli

Bu araştırma 1988-1989 öğretim yılında A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler (EPH) Bölümünde okuyan I. II. ve III. sınıf öğrencilerinden oluşan 118 kişilik bir grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubuna birinci sınıflarda 46, ikinci sınıflardan 40, üçüncü sınıflardan ise 32 kişi (random usulde) alınmış olup deneklere ilişkin elde edilen veriler "tarama modeli" ile değerlendirilmiştir.

Ölçme Araçları

Araştırmada bilgi toplama amacıyla üç tür ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlardan ikisi Dökmen tarafından geliştirilmiş "Empatik Eğilim Ölçeği" (Dökmen, 1988) ile "Çatışma Eğilimi Ölçeği" (Dökmen, 1986 b), üçüncüsü ise Öner ve LeCompte tarafından Türkçeye çevrilerek uyarlanan "Sürekli Kaygı Envanteri"dir (Öner ve LeCompte, 1985).

a) Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ): Bu ölçek 45 maddeden oluşmuş olup kişilerin günlük yaşamdaki empati kurma potansiyellerini ölçmektedir. Likert türü bir ölçek olarak hazırlanan EEÖ'deki maddelerin yaklaşık yarısı deneklerin "evet" deme eğilimlerini dengelemek için negatif yazılmıştır. Bu ölçekte, deneklerden her maddenin yanındaki 1'den 5'e kadar (Tamamen Aykırı'dan Tamamen Uygun'a kadar) olan rakamlardan birisini işaretleyerek, o maddedeki görüşe ne ölçüde katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir.

b) Çatışma Eğilimi Ölçeği (ÇEÖ): 1986 yılında Dökmen tarafından, kişilerarası etkileşimin niteliğini ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte 31 pozitif, 22 negatif olmak üzere toplam 53 madde bulunmaktadır. Harary'nin iletişim çatışması modelinden esinlenerek geliştirilen bu ölçek; Yönelim Çatışmaları (Directional Conflicts), Kapsam

Çatışmaları (Content Conflicts) ve Karma Çatışmalar (Mixed Conflicts) alt bölümlerinden oluşturulmuştur. Çatışma Eğilimi Ölçeğinde de deneklerin EEÖ'de olduğu gibi her maddeyi beşli bir ölçek üzerinde cevaplamaları istenmiştir.

c) Sürekli Kaygı Envanteri (SKE): Araştırmada kullanılan üçüncü araç Öner ve LeCompte'nin Türkçeye çevirerek uyarlamasını yaptıkları 20 maddeden oluşan SKE'dir. Envanterdeki 20 maddeden 13 tanesi pozitif, 7 tanesi ise negatif ifadelerden oluşmuş olup cevaplamalar dörtlü bir ölçek üzerinde yapılmıştır.

Verilerin Çözümlemesinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler:

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlemesinde Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı ile t testi tekniğinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

1. Araştırma grubunun "Empatik Eğilim Ölçeği" (EEÖ), "Sürekli Kaygı Ölçeği" (SKÖ) ve "Çatışma Eğilimi Ölçeği" (ÇEÖ) ne ilişkin aldıkları puanların korelasyonları Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Deneklerin EEÖ, SKÖ ve ÇEÖ'den Aldıkları Puanların Korelasyonları

	EEÖ	SKE	ÇEÖ
Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ)	—	-.34	-.48
Sürekli Kaygı Envanteri (SKE)	—	—	.65

Tablo 1'de görüldüğü gibi deneklerin Empatik Eğilim Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Sürekli Kaygı Envanterinden aldıkları puanlar arasında -.34, Empatik Eğilim Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Çatışma Eğilimi Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında -.48, Sürekli Kaygı Envanterinden aldıkları puanlar ile Çatışma Eğilimi Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında ise .65 korelasyon bulunmuştur.

2. EPH I. sınıfta okuyan denekler ile EPH III. sınıfta okuyan deneklerin ölçme araçlarından aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin bulgular tablo 2, 3 ve 4'de verilmiştir.

Tablo 2. EPH I. sınıfta okuyan denekler ile EPH III. sınıfta okuyan deneklerin EEÖ'den Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri

	N	X	SS	t Değeri
EPH I	45	149.02	13.05	1.00
EPH III	32	151.72	8.81	

Tablo 2'de görüldüğü gibi EPH I. sınıf öğrencileri ile EPH III. sınıf öğrencilerinin Empatik Eğilim Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 3. EPH Bölümünde Okuyan I. Sınıf Öğrencileri İle III. Sınıf Öğrencilerinin SKE'den Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve t Değerleri

	N	X	SS	t Değeri
EPH I	45	45.5	6.88	1.36
EPH III	32	43.5	5.21	

Tablo 3'de görüldüğü gibi EPH I. sınıf öğrencileri ile EPH III. sınıf öğrencilerinin Sürekli Kaygı Envanterinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 4. EPH I. sınıf Öğrencileri ile EPH III. Sınıf Öğrencilerinin ÇEÖ'den Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

	N	X	SS	t Değeri
EPH I	45	150.04	19.42	0.19
EPH III	32	149.28	12.5	

Tablo 4'de görüldüğü gibi EPH I. sınıf öğrencileri ile EPH III. sınıf öğrencilerinin Çatışma Eğilimi Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunamamıştır.

TARTIŞMA

Bulgularımıza göre deneklerin empatik eğilim puanları ile sürekli kaygı puanları arasında negatif ve yine empatik eğilim puanları ile çatışma eğilimi puanları arasında da negatif ilişki saptanmıştır. Bireylerin sürekli kaygı puanları ile çatışma eğilimi puanları arasında ise pozitif yönde ve yüksek sayılabilecek ilişki bulunmuştur. Bu bulgular araştırma öncesi saptadığımız denenceleri doğrulamıştır. Bilindiği gibi kaygılı insanlar sürekli olarak kendi duygu ve düşünceleriyle uğraşır, başkala-

rına uzanacak, onların duygu ve düşüncelerini anlayacak ve hissedecek durumda görünmezler. Çünkü bedensel ve ruhsal enerjilerinin çok büyük bir bölümünü kaygılarıyla başedebilmek için savunma mekanizmalarına yatırmışlardır. Bu kimselerin aynı zamanda kişilik bütünlüğü de bozulmuş, kendilerine olan güvenleri sarsılmış olacağından empatik eğilim düzeyleri de normal insanlara göre düşük olacaktır.

Araştırma bulguları ile kişilerarası iletişimde çatışmaları yüksek olan bireylerin empatik eğilimlerinin düşük olduğu, bunun yanı sıra çatışmaları düşük olan bireylerin empatik eğilimlerinin yüksek olduğunun saptanması çatışma ile empati arasındaki negatif ilişki beklentimizi desteklemiştir. Çünkü empati kurma, başkasına değer ve önem vermeyi, ona anlayış göstermeyi, onu olduğu gibi kabul etmeyi, onu doğru olarak algılayıp, hissettiklerini hissetmeyi gerektirir. Bilindiği gibi empatik kişi, kabul edicidir, yargılayıcı değildir. Bu ilkelere dikkat eden empatik bir kişinin aynı zamanda kişilerarası iletişimde de son derece başarılı bir insan olması, iletişimde çatışmalı durumlardan kaçınması beklenir. Yine empatik ilkeler, iletişimde önyargılardan kaçınmayı gerektirir. Başkalarına karşı önyargılı kimselerin iletişimde açık olamadıkları ve bu özelliklerinden dolayı çoğu kez yönelim çatışmaları içinde yer alan aktif çatışmalar yaşadıkları bilinmektedir. Görüldüğü gibi empatik ilkeler aynı zamanda iletişimi kolaylaştırıcı, dolayısıyla çatışmalardan kaçınmayı da sağlamaktadır.

Diğer bir araştırma bulgusu deneklerin kaygı ve çatışma puanları arasında yüksek sayılabilecek pozitif ilişkinin olduğunu göstermiştir. Yani kaygı düzeyi yüksek olanların, kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları çatışmaların da yüksek olduğunu, buna karşılık kaygı düzeyi düşük olanların kişilerarası iletişimde yaşadıkları çatışmaların da düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kaygı düzeyi yüksek bireylerin iletişim ortamını sürekli olarak strese dönüştürmeleri sonucunda karşılıklı mesaj alışverişinin bozulacağı, iletişimin bir takım çatışmalarla sağlıklı olamayacağı beklenebilir. Kaygılı insanların kişilik bütünlüklerinin de bir ölçüde bozulmuş olabileceğinden sözedilebilir. Bu durumlar yaşanan kaygının bir sonucu olarak kişileri iletişim çatışmalarına itebilir. Çünkü kaygılı insanlar iletişimde bulunurken karşıdakinin gönderdiği mesajdan çok kendi gönderecekleri mesajlarla ilgilenirler ve sonuçta varoluşsal çatışmalar yaşayabilirler.

Araştırmada sinanması amaçlanan son denence EPH I. sınıfta okuyan öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile kaygı ve çatışma düzeylerinin EPH III. sınıfta okuyan öğrencilerle karşılaştırılmasıydı.

Bu denencede EPH III. sınıf öğrencileri lehine bir durum beklenmekteydi. Böyle bir beklenti oluşturmamızın temel dayanağı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümünde okuyan III.sınıf öğrencilerinin, empatik becerilerini geliştirmelerine, iletişimde çatışmalı durumları daha az yaşamalarına ve kaygı düzeylerini azaltabilmelerine olanak sağlayacak bir eğitimi I. sınıf öğrencilerinden daha yoğun biçimde almış olmalarıydı. Gerçi EPH Bölümü öğrencilerine salt bu amaçla bir eğitim verilmiş değildir. Ancak alınan teorik ve uygulamalı derslerin içeriği dikkate alındığında bu yönde bir gelişmenin III. sınıf öğrencileri lehine gerçekleşmesi olası idi. Ancak araştırma verilerinin istatistiksel analizi sonucunda elde edilen bulgular bu beklentimizi doğrular nitelikte anlamlı bulunmamıştır.

KAYNAKÇA

- Batson, C.D., Fullz, J. and Schoenrade, P.A. (1987), Distress and Empathy: Two qualitatively distinct vicarious emotions with different motivational consequences. *Journal of Personality*, 55, 19-39.
- Blair, M.C. and Fretz, B.R. (1980), Interpersonal Skills Training for Premedical Students. *Journal of Counseling Psychology*, 27, 380-384.
- Dökmen, Ü. (1985), İbren, Miller, Reşat Nuri ve Güngör Dilmen'in Tiyatrolarındaki Aile-İç İletişim Çatışmalarının Graph, Transactional ve Sosyometrik Analizle İncelenmesi. N. Öner (Ed.), *III. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. Ankara, Sevinç Matbaası.
- Dökmen, Ü. (1986 a), Yüz İfadeleri Konusunda Verilen Eğitimin Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Becerisi ve İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimi Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Dökmen, Ü. (1986 b), Aile İçi İletişim Çatışmalarının Transactional ve Graph Analiz ile İncelenmesi. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, sayı, 18, 53-66.
- Dökmen, Ü. (1988), Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodramayla Geleştirilmesi. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, (Basımda).
- Egan, G. (1975), *The Skilled Helper: A Model for Systematic Helping and Interpersonal Relating*. California: Wadsworth Publishing Company, Inc..
- Geçtan, E. (1987), *İnsan Olmak*. Adam Yayınları, İstanbul.
- Harary, F. and Batell, M.F. (1981), Communication Conflict. *Human Relations*, 34, 633-641.
- Köknel, Ö. (1986), *Kişilik-Kaygıdan Mutluluğa*. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Öner, N. ve LeCompte, A. (1985), *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No: 333, İstanbul.
- Rogers, C.R. (1970), *Carl Rogers on Encounter Groups*. New York: Harper and Row Publishers, 1970.
- Rogers, C.R. (1983), Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir. F. Akkoyun (Çev.) *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16, 103-124.
- Voltan-Acar, N. (1989), *Terapötik İletişim-Kişilerarası İlişkiler*, Ankara, Şafak Matbaacılık.